

İslam Hukukuna Göre Vefat İddeti Bekleyen Kadının Durumu

Öz: Aile hukuku kendine has kuralları olan bir sistemdir. Bu sistemin, tarafların haklarını koruyarak çıkması muhtemel sorunları engellemek adına koruyucu tedbirler üzerine kurulduğunu söyleyebiliriz. Aile hukukundaki önemli meselelerden biri de nikâh bağı sona eren kadının durumudur. Boşanmış ya da kocası vefat etmiş olan kadının kurallarına riayet ederek beklemesi gereken zaman dilimine iddet adı verilir. İddet dönemi ayrılık çeşidine göre dikkat edilmesi gereken kuralları da değişen bir dönemdir. Bu çalışma vefat iddeti bekleyen kadının iddet süresince uyması gereken hükümleri değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Diğer iddet çeşitlerinden farklı olarak bu süreçte kadından, sona eren evliliğine hürmeten üzüntülü olması/gözükmesi beklenmektedir. Buna göre kocası vefat eden kadına sürme çekmek, koku sürünmek, renkli kıyafetler giymek gibi üzüntülü olma hali ile bağdaşmayan ve süslenme anlamı taşıyan her türlü davranış yasaklanmıştır. Kaynaklarda *ihdâd/hidâd* kelimeleri kullanılarak ifade edilen yas hükümlerinin uygulanması gereken dönemi Kâsânî'nin *Bedâ'i' u's-sanâ'i' fi tertibi's-serâ'i'* adlı eseri çerçevesinde inceledik. Ayrıca Kâsânî'den yüz yıl kadar önce vefat eden Serahsî'nin *Mabsût* adlı eserinden de istifade ettik.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Kâsânî, vefat, yas, süslenme.

The State Of The Woman In The Waiting Period For Her Husband's Demise

Abstract: Family law is a system that has its own rules. We could express that this system was established on precautionary actions in order to prevent probable problems while protecting two sides of marriage. In this context, one of the significant issues in the family law is the waiting period of a woman whose marriage has cut off. In that regard, the time that woman has to wait while she is following the rules is called as iddah, meaning "waiting period". The waiting period/iddah is a term in which rules to be followed are changeable in accordance with divorce type. This study aims to evaluate the rulings that a woman, whose marriage has broken due to demise of the husband, has to follow during her waiting period. Differently from other kinds of the waiting period, in this process it is expected from the recently widowed woman to be or to seem sad in defer her ended marriage. In this respect, for the woman whose husband died it is prohibited any kind of behaviours that contradicts with mode of sadness and means fixing herself up, such as to wear jewellery to tinge with kohl, dab on perfume or wear colourful clothes. We analysed the period in which the bereavement rulings, expressed as *ihdâd* or *hidâd* in classical sources, have to be run around the book of al-Qasânî, *Badâ'i' al-Sanai' fi Tartib al-Sharai'*. Also, we benefitted from the book of Al-Sarakhsi, who died about a hundred years before Al-Qasânî, *Al-Mabsût*

Key Words: Fiqh, al-Qasani, death, bereavement, beautifying.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Graduate Student Sakarya University, Institute of Social Sciences, Sakarya, Turkey*, nurdandem@gmail.com, Danışman: Doç. Dr. Süleyman Kaya

Giriş

Nikâh bağı, devam ettiği sürece kadın ve erkek açısından haklar ve sorumluluklar alanı oluşturur. Bu bağ sona erdiğinde ise nikâhın dinî ve toplumsal sonuçları açısından tarafların bazı sorumlulukları devam eder. Fıkıhta erkeğin nikâh bağı sona erdiğinde -istisnalar hariç- beklemesi gereken bir geçiş dönemi söz konusu değildir. Ayrıca herhangi bir durum karşısında yas hükümlerine uyması gerekmez. Ancak kadının dinî ve toplumsal konumundan dolayı nikâhı sona erdikten sonra kurallarına riayet ederek beklemesi gereken ve iddet adı verilen bir zaman dilimi mevcuttur. Buna göre iddet; kocası vefat eden, karı koca hayatı yaşadıkten sonra boşanan ya da fesih yöntemiyle nikâhı sona eren kadının nikâhtan kalan izlerin temizlenmesi için kurallarına uyararak başka bir nikâh arayışına girmeden beklemesi gereken zaman dilimidir. İddet dönemi boşanmanın çeşidine göre riayet edilmesi gereken kuralları da değişiklik gösteren bir dönemdir.

Biz bu çalışmada yukarıda bahsi geçen ayrılık çeşitlerinden ilki olan kocası vefat eden kadının iddet beklerken riayet etmesi gereken kurallardan bahsedeceğiz. Kocası vefat eden kadının iddet dönemi, kaynaklarda özel olarak yas tutma başlığı altında değerlendirilmiştir. Gayemiz yas dönemi kurallarının delillerini, hikmetini ve bu hikmetin toplumsal boyutunu değerlendirmektir. Buna göre kocasının vefatıyla birlikte toplumsal konumu değişen ve nispeten daha hassas bir konuma geçiş yapan kadının değişen konumundaki rollerini ve sorumluluklarını Hanefî fıkına önemli katkıları olan Serahsî (ö.483/1090) ve Kâsânî (ö.587/1191) adlı âlimlerin eserleri bağlamında incelemeye gayret ettik.

1. Yasın Mahiyeti

Sahih bir nikâh akdinin taraflarından biri olan erkek vefat ettiğinde kadının bazı kurallara riayet ederek evlenmeden beklemesi gereken bir zaman dilimi söz konusudur.

وَالَّذِينَ يُؤَفَّقُونَ مِنْكُمْ وَيَدْرُونَ أَرْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا¹

Bakara sûresinin 234. âyet-i kerîmesi bu beklemenin süresine işaret eder. Kaynaklarda, âyette belirtilen süre zarfında kadının dikkat etmesi gereken durumlar genellikle *ihdâd* ya da kadının süslenmesinin sınırlarının anlatıldığı başlıklar altında ele alınmıştır.² İhdâd, sözlükte “iki şeyin birbirine karışmasını engellemek, menetmek, sınır koymak”

1 “İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler.”

2 Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût*, (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1989), 6: 58; Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'ü's-sanâi' fi tertibi's-şerai'*, thk. Muhammed Tamir (Kahire: Dârü'l- Hadîs, 2005), 4: 534.

anlamlarına gelir.³ Fikhî açıdan ise *hidâd/ihdâd* kadının iddet süresince süslenmekten uzak durarak yas tutması için kullanılır. Daha ayrıntılı bir şekilde ifade edecek olursak; kocası vefat eden kadının koku sürünmekten, kokulu elbiseler giymekten, sürme kullanmaktan, saçını taramaktan, süslü elbiseler giyerek çevresinin yadırgayacağı bir şekilde memnun ve mutlu görünmekten iddet süresince kaçınmasıdır.⁴

Vefat sonrasında ortaya çıkan ve kökeni çok eski zamanlara dayanan bu davranış şekli İslâm öncesi Arap toplumunda yaygın bir uygulamaydı. Kocası vefat eden kadının yas tutması toplumsal ve ahlâki bir vazife olarak kabul ediliyordu. Buna göre bahsi geçen kadın bir yıl süreyle iddet bekler ve yas dönemine uygun davranışlar sergilerdi. Bu dönemde küçük bir odaya veya çadıra kapanıp gösterişsiz elbiseler giyer, koku sürünmez, saçını taramazdı. Süre bitiminde ise yas döneminden çıktığını gösterir bazı simgesel davranışlarla normal hayatına dönerdi.⁵ Bu şekildeki bazı uygulamalara İslâmiyetle birlikte bir takım sınırlamalar getirilmiştir.

Kocası vefat eden kadının yas tutmasının gerekliliğine dair âlimler arasında ihtilâf yoktur. Bu konuda Ümmü Habîbe rivayeti delil olarak kabul edilir. Buna göre Ümmü Habîbe babası Ebû Süfyân vefat ettiğinde üç gün bekledi ve sonra koku sürdü. Dedi ki; “Ben bunu ihtiyaçtan sürmüyorum. Fakat Hz. Peygamber’den (s.a.s) işittim ki: “*Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadın için üç günden fazla yas tutması helal olmaz, ancak kocası için dört ay on gün tutar.*”⁶ Buna göre Ümmü Habîbe babasının vefatı sebebiyle üzüntünün izhârı için tayin edilen süreyi geçince Hz. Peygamber’in sözüne binaen üzüntülü dönemden çıkma ve süslenme anlamı taşıyan koku sürmüştür. Ümmü Habîbe bu rivayette, vefat iddeti bekleyen kadının bekleme süresini Hz. Peygamber’den naklettiği hadisle delillendirmiş oldu. Buna göre kocası vefat eden kadının iddet müddetinde yas hükümlerine uygun davranarak biten evliliğine hürmet etmesi ve toplumsal olarak yadırganacak davranışlardan kaçınması gerekir.

3 Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr (ö. 711/1311), *Lisânü'l-Arab*, (Kuveyt: Dâru'n-Nevâdir, ts.), “hdd” md., 4: 115; Ebû'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî ez-Zebîdî (ö. 1205/1791), *Tâcü'l-Arûs*, thk. Mustafa Hicâzî (Kuveyt: Vizâretü'l-İrşad ve'l-Enba, 2001), “hdd” md., 8: 6; Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgîb el-İsfahânî (ö. V/XI. yüzyılın ilk çeyreği), *El-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rîfe, 2005), “hdd” md., 116.

4 Serahsî, *Mebisût*, 6: 58, 60; Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 534; Mustafa Baktr, “İhdâd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2000), 21: 530; *el-Mevsûatü'l-Fihhiyye*, Vezâretü'l-evkâf ve's-şuûnî'l-İslâmiyye, (Kuveyt: 1404/1983), “İhdâd” md., 2: 104; Ömer Nasuhi Bilmen (ö. 1971), *Hükûk-ı İslâmiyye ve İstîlâhât-ı Fikhiyye Kâmusu*, (İstanbul: Sarmaşık/Bilmen Yayınevi, ts.), 2: 388.

5 Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el-Cessâs (ö. 370/981), *Ahkâmü'l-Kur'ân*, thk. Muahammed Sâdık Kamhâvî (Beyrut: Dâru'l-İhyâ el-Kütübü'l-Arabiyye, 1992), 2: 119; Baktr, “İhdâd”, 21: 530.

6 Ebû Bekr Alâüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed es-Semerkandî (ö. 539/1144), *Tuhfetü'l-fukahâ'*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1984), 2: 251; Serahsî, *Mebisût*, 6: 58; Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 535; Buhârî, “Cenâiz”, 30; Müslim, “Talâk”, 9; Nesâî, “Talâk”, 55.

1. 1. Yas Tutan Kadının Özellikleri

Kocası vefat eden kadınların değişiklik gösteren bazı özellikleri sebebiyle yas hükümlerine riayet etmesinin gerekip gerekmediği âlimler arasında tartışılmıştır. Buna göre genel olarak vefat iddetinde cinsel birleşme olan eş ile cinsel birleşme olmayan eş, yaşça büyük olan eşle küçük olan eş, Müslüman bir erkeğin nikâhı altında bulunan, Müslüman ve ehl-i kitap eşin aynı hükümlere tâbi olacağı kabul edilmiştir. Serahsî bu duruma delil olarak Bakara Sûresi 234. âyeti zikreder. Âyette mutlak olarak “eş”ten bahsedildiği için geçerli bir nikâh akdi sonucundaki vefat iddetinin tüm kadınlar için söz konusu olduğu görüşünü savunur.⁷

Serahsî’ye göre iddetin ibadet yönü asıl maksat değil ikinci planda bir amaçtır. Buna göre Müslüman erkeğin nikâhı altında bulunan ehl-i kitap bir kadının da yas tutması gerekir. Hâlbuki kitâbî kadın ibadetlerden sorumlu değildir.⁸ Serahsî bu açıklamalarla birlikte eserinin ilerleyen bölümlerinde Hanefîlerin görüşünün küçük kızın yas tutması gerekmediği yönünde olduğunu ifade eder. Bu görüşün mantığını ise şöyle açıklar: “Küçük kız çocuğu, oruç ve namaz gibi süslenmekten daha önemli hususlarda din tarafından yükümlü tutulmamıştır. Süslenmekten kaçınma evlilik nimetinin ortadan kalkmasından dolayı duyulan üzüntüyü yansıtmak içindir. Küçük kızın dinen bunu yapması gerekmez. İddet meselesi ise bundan farklıdır.”⁹ Bu açıklamalardan Serahsî’nin kocası ölen kadının yas tutmasını toplumsal açıdan değerlendirdiğini anlıyoruz. Yani ehl-i kitap kadın iddet bekler ve yas hükümlerine uyar. Bu süreçte yas dönemi hükümlerine uyararak yeni bir evlilik arayışında olduğu izlenimini verecek herhangi bir davranıştan kaçınarak insanî ve toplumsal vazifesini yerine getirmiş olur. Küçük kız ise iddet bekler ancak yas hükümlerine riayet etmesi gerekmez. Serahsî yas tutmanın dini boyutunun ağır bastığını kabul etseydi küçük kızın da yas hükümlerine tâbi olması gerektiğini savunurdu. Ancak küçük kız genelde erkekler tarafından rağbet edilmeyecek konumda olduğu ve muhtemelen biten evliliğine hürmet edecek bilince sahip olmadığı için yas hükümlerine uyması gerekli görülmemiştir.

Kâsânî ise yaşı küçük olan kızın ve kitâbî kadının namaz ve oruç gibi bedenî ibadetlerden sorumlu olmadığı gibi kocası vefat ettiğinde de yas tutmakla /mükellef olmadığı açıklamasını yapar. Buna göre yas tutmanın şartları olarak; sahih bir nikâh akdiyle birlikte iddet bekleyen kadının âkil, bâliğ ve Müslüman olmasını sayar.¹⁰ İlgili

7 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 30.

8 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 32.

9 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 60.

10 Kâsânî, *Bedâi’*, 4: 537.

hadiste geçen “Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadın”¹¹ ifadesinin de Kâsânî’nin kitâbî kadının yas hükümlerine uyması konusundaki görüşünü destekler nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

Kâsânî’ye göre küçük kızın, akli melekeleri yerinde olmayanın, kitâbî hanımın ve fasit nikâh iddeti bekleyen kadının yas hükümlerine uyması gerekmez.¹² Serahsî’ye göre ise kitâbî hanımın da yas hükümlerine uyması gerekir. Fakat küçük kızın yas hükümlerine uyması gerekmez. Bu bilgiler ışığında kocası vefat eden kadının iddet beklemesi konusunda ihtilâf söz konusu değilken kadınların bu süreçte bazı özelliklerinden dolayı yas hükümlerine tabi olup olmayacakları konusunda ihtilâfların gündeme geldiğini anlıyoruz.

1. 2. Yas Döneminin Başlangıcının Tespit Edilmesi

İddet müddetinin kocanın vefatıyla mı yoksa kadına kocasının vefat ettiği bilgisinin ulaşmasıyla mı başladığı hususunda ihtilâflar mevcuttur. Hanefîlere göre vefat iddeti kocanın ölümüyle birlikte başlar. İbn Mes’ûd ve İbn Abbas’ın görüşü bu yöndedir. Hz. Ali’ye göre ise kadının iddeti kocasının vefat haberini almasından sonra başlar. Hatta koca, yolculuk sırasında ölüp, ölüm haberi kadına iddet süresi bittikten sonra gelecek olsa Hz. Ali’ye göre kadının yeniden iddet beklemesi gerekir. Çünkü ölüm iddetinde kadının yas tutması gereklidir. İddet bir ibadet olduğu için kadının ibadet görevini yerine getirebilmesi için ibadetin sebebini bilmesi gerekir. Serahsî ise bu konuda aslolanın sürenin geçmesi olduğunu belirtir. Buna göre iddet süresi kadının bilgisi olmaksızın geçebilir. Kadının bilgisi dışında geçen iddet için ancak “Kadın, yas tutma sünnetini yerine getirmemiştir” kanaatine varılabileceğini ifade eder.¹³

Âlimlerin bu konudaki görüş farklılıklarının sebebi yasin toplumsal yönü ve ibadet yönlerinden birini öncelikli tercih etmeleridir.

2. Yasın Kapsamı

Vefat iddeti bekleyen kadının dikkate alması gereken üç temel durum söz konusudur. Bunlar; iddet süresine riayet etmesi, bu dönemde süslenmekten kaçınması ve bahsi geçen süreyi evinde geçirmesidir. Biz de bu üç durumu değerlendireceğiz.

11 Bk. 6. dipnot.

12 Kâsânî, *Bedâi’*, 4: 537.

13 Serahsî, *Mebisât*, 6: 31-32.

2. 1. Kadının İddet Beklemesi

İddet, nikâh bağının sona ermesinden itibaren kadın açısından riayet edilmesi gereken kuralları ve fikhî yönden bağlayıcılığı olan bir dönemdir. Nikâhın sona erme çeşidine göre süresi ve kuralları değişir. Buna göre kocası vefat eden kadın için başlangıçta iki iddet söz konusuydu. Bunlar; süresi bir yıl olan uzun iddet ve süresi dört ay on gün olan kısa iddettir. Bu konudaki “İçinizden ölüp geriye dul eşler bırakan erkekler, eşleri için, evden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler. Ama onlar (kendiliklerinden) çıkarlarsa, artık onların meşru biçimde kendileri ile ilgili olarak işlediklerinden dolayı size bir günah yoktur. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (el-Bakara 2/240) âyeti İslâm’ın ilk dönemlerine ait bir hükümdür. Arap kadınları İslâm’dan önceki dönemde bir yıl süreyle iddet bekleyip yas tutar, bu dönemde evinden çıkmaz, yeni elbise giymez, koku sürünmez ve saçlarını taramazdı. Hatta bu kadınların suya dokunmadıkları, yıkanmadıkları, tırnaklarını kesmedikleri rivayet edilir.¹⁴ Bahsi geçen âyetle birlikte konuyla ilgili toplumda var olan bazı uygulamalara sınır getirilmiştir. Daha sonra nâzil olan “İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler.” (el-Bakara 2/234) âyetiyle birlikte ise ilk ayetin hükmü kaldırılarak vefat iddeti dört ay on gün olarak belirlenmiştir.¹⁵

Serahsî bahsi geçen iki âyete dayanarak kadının vefat iddetinin dört ay on gün olduğunu ifade ederken Kâsânî, öncelikle bir hadis rivayeti aktararak ardından Bakara Süresi 234. âyetle birlikte iddet süresinin azaldığını ifade eder. Buna göre; kocası ölen bir kadının evinden ayrılmak için izin istemesi üzerine Hz. Peygamber’den (s.a.s) rivayet edilen “Sizden biriniz cahiliye döneminde kocası ölüncce, en kötü elbisesi içinde bir sene oturur, sonra dışarı çıkar, sanki hayvan pisliği bulaşmış gibidir. Eğer dört ay on gün beklemezse durumu böyledir.”¹⁶ hadisini aktararak Bakara süresi 234. âyet inmeden önce vefat iddetinin bir yıl olduğunu ayetin inmesiyle birlikte dört ay on günden sonraki fazlalığın nesh edildiğini söyler.¹⁷ Buna göre kocası vefat eden kadın dört ay on gün süreyle kurallarına riayet ederek vefat iddeti bekler.

Kocası vefat eden hamile kadının iddeti Hanefilere göre doğum yapana kadardır. Serahsî bu görüşte olan İbn Ömer ve İbn Mes’ûd’u zikrederken¹⁸ Kâsânî bu isimlere ek olarak Zeyd b. Sâbit ve Ebû Hüreyre’yi de zikreder.¹⁹ Abdullah b. Mes’ûd “Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer.” (Talâk 65/4) âyetinin

14 Mustafa Çağrırcı, “Matem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28: 129.

15 Serahsî, *Mabsût*, 6: 30.

16 Buhârî, “Talâk”, 46; Müslim, “Talâk”, 9; Ebû Dâvûd, “Talâk”, 43; Tirmizî, “Talâk”, 18; Nesâî, “Talâk”, 63.

17 Kâsânî, *Bedâi’*, 4: 536.

18 Serahsî, *Mabsût*, 6: 31.

19 Kâsânî, *Bedâi’*, 4: 505.

“Kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler.” (el-Bakara 2/234) âyetinden sonra indiği bilgisini vererek sözünü destekler.²⁰

Hız. Ali'den İbn Abbas'ın bir rivayeti olarak aktarılan Serahsî ve Kâsânî'de de geçen görüşe göre kocası vefat eden hamile kadının iddeti “O iki sürenin en uzununu kadar yani ya doğum yapana kadar ya da dört ay on gün iddet bekler” şeklindedir.²¹ Bu görüşün delili şu âyettir: “Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapımlarıyla sona erer.” (Talâk 65/4) “Kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler.” (Bakara 2/234) âyeti ise kadına dört ay on gün iddet beklemeyi gerekli kılar. İhtiyaten bu iki ayet birleştirilerek kadının doğum yapsa bile dört ay on günden önce evlenemeyeceğine hükmedilmiştir²²

Kadın vefat iddeti içinde hükme uymayarak evlenirse ve ikinci koca kendisi ile zıfafa girdikten sonra araları ayrılırsa kadının ölen kocasından kalan iddeti olan dört ay on günlük süreyi tamamlayana kadar beklemesi gerekir.²³

2. 2. Kadının Süslenmesi

Kocası vefat eden kadının iddet süresini süslenmeden yani üzüntülü olmadığı izlenimi veren bir fiil işlemeyen geçirmesi gerekir. Vefat iddeti nikâh nimetinin elden gitmiş olmasından dolayı duyulan üzüntünün izhârı içindir.²⁴ Daha ayrıntılı ifade edecek olursak kadının iddet süresince güzel koku ve yağ sürünmemesi, zînet eşyası takmaması, usfur²⁵ ya da za'feranla²⁶ boyanmış elbise giymemesi gerekir. Çünkü bu sayılanların tümü süslenmek maksadıyla yapılan şeylerdir. Süslenmek ise üzüntü ile bağdaşmaz. Ayrıca süslenmek erkeklerin kadına rağbet etmesini sağlar. Oysa kadının iddet süresince evlilik beklentisi içerisinde bir erkekle görüşme yapması yasaklanmıştır.²⁷

Kocası vefat eden kadının yas tutma sürecinin en önemli anlamı yeni bir evlilik beklentisinde olduğu izlenimini verecek herhangi bir davranıştan kaçınmasıdır. Bu dönemin kuralları ahlakî yönün ağır bastığı, ayrıca vefat eden kocanın hatrasına saygı

20 Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 506.

21 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 31; Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 505.

22 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 31; Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 505.

23 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 43.

24 Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 494.

25 Usfür: Kumaş boyamada kullanılan bir bitki. (Fîrûzâbâdî, *Kâmûsu'l-Muhîd*, Trc. Mütercim Âsım Efendi (İstanbul:Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013), 3: 2187.)

26 Za'feran: Kumaş boyamada kullanılan Türkiye'de safran olarak bilinen sarı renkli bir bitki. (Mütercim Âsım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhîd*, 2: 1980.)

27 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 59; Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 534.

adına toplumun yadırgamayacağı bazı davranış kalıplarını içerir. İnsan, fitratı gereği üzüntü içerisinde olduğu zaman dünyadan yüzünü çevirir. Normal hayatta önemli olan ayrıntılar önemini yitirir. Buna göre evlilik nimetini yeni kaybetmiş bir kadının normal bir şekilde hayatına devam etmesi günümüzde de kocasına ve evliliğine saygısızlık olarak kabul edilerek toplumun beklentisine uygun olmayan davranışlar sergileyen kadınlar hoş karşılanmaz.

Âlimler vefat iddetinde yas tutmanın dayanağını bulmaya çalışırken talâk iddetiyle kıyas yaparak akıl yürütmüşlerdir. Buna göre Kâsânî, üç talâkla ya da bâin talâkla boşanan kadının yas tutması gerekmeceği bilgisini İmam Şafî'nin görüşü olarak aktarırcen²⁸ *Muğni'l-muhtâc*'ta ric'î talâkla boşanan kadının yas tutmasının gerekmediği kesin olarak ifade edildikten sonra bâin talâkla boşanan kadının yas hükümlerine uygun davranmasının müstehap olduğu belirtilmiştir.²⁹ Kâsânî İmam Şafî'ye nispet ettiği görüşün aklî açıklamasını şu şekilde yapar: "Yas, güzel geçimin ve muhabbet nimetinin ortadan kalkması sebebiyle tutulur. Boşanmada ise bu durum söz konusu değildir. Koca, bağı kopartarak ayrılığı kendisi seçmiştir bu sebeple üzüntü duymaya gerek yoktur."³⁰ Bazı Şafî âlimler kocayı geri dönmeye teşvik ettiği için ric'î talâkta kadının süslenmesinin daha uygun olduğu görüşündedirler. Bâin talâkta ise süslenmek fesada yol açacağı için yas hükümlerine uymak müstehap görülmüştür.³¹

Kâsânî İmam Şafî'nin görüşünü aktardıktan sonra "Bize göre" diyerek yas tutmanın hikmetini açıklar. Bu açıklamaya göre vefat iddetinde: "Şehvetin giderilmesi, iffetin haramlardan korunması, nefsin nafaka eksikliği sebebiyle helak olmaktan korunması gibi nimetlerin kaybedilmesi sebebiyle üzüntü duyarak yas tutmak gerekir. Ancak bu anlamlar üç talâkla boşanmada ya da bâin talâkta da mevcuttur. Buna göre vefat iddetinde yas tutmanın kocanın hakkı sebebiyle olması doğru değildir. Eğer kocanın hakkı sebebiyle olsaydı babanın vefatında olduğu gibi üç günden fazla olmaması gerekirdi."³²

Ümmü Seleme'nin Hz.Peygamber'den (s.a.s) rivayet ettiğine göre: "*İddet bekleyen kadın kına yakmaktan men edilmiştir.*"³³ Serahsî bu rivayeti "biz Hanefilerin delilidir ve tüm iddet bekleyen kadınları kapsar" diyerek aktarır ve bu durumun mantıkî açıklamasını da yapar.

28 Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 536.

29 Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatib eş-Şirbîni el-Kâhîrî (ö. 977/1570), *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, (Kahire: el-Mektebü't-tevfikiyye, ts), 5: 104-105; Şihâbüddin Ahmed b. Kâsım es-Sebâğ el-Abbâdî el-Misrî (ö. 994/1586)-Abdülhamîd eş-Şirvânî, *Havâşî ala Tuḥfetü'l-muhtâc bi-Şerhi'l-Minhâc*, (b.y: Matbaat-ü Mustafa Muhammed, ts.), 8: 255; Ebû İshâk Cemâlüddin İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî (ö.476/1083), *el-Mühezzeb*, thk.Muhammed Zuhaylî (Beyrut: Dârü'Şâmiyye, 1992), 4: 558.

30 Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 536.

31 Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, 5: 105.

32 Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 536-537.

33 İbn Hibbân, *Sahîh*, 10: 144.

Buna göre; “Kesin olarak boşanan kadın, geçerli bir nikâhtan dolayı iddet beklemektedir. Bu bakımdan o, kocası vefat eden kadın gibidir. Süslenmekten kaçınma nikâh ve bu nikâhla helal olan cinsel ilişki nimetinin ortadan kalkmasından dolayı üzüntü duymak sebebiyledir. Bu durum kocası ölen kadında olduğu gibi kocasından kesin olarak ayrılan kadında da vardır. Kocanın bizzat kendisi kadının maksadı değildir ki, kadının üzüntüsü sadece kocanın maddî varlığının ortadan kalkmasına özgü olsun. Bilakis kadının maksadı, belirttiğimiz gibi nikâh nimetidir. Bu nimetin boşama ya da ölüm nedeniyle ortadan kalması aynıdır.”³⁴

Fıkıh literatüründe kadının sevinçli olduğu izlenimi verecek her türlü davranış yas hükümlerini ihlal etmek şeklinde değerlendirilirken genel olarak süslenmeyi temsil eden koku sürünme, makyaj yapma ve güzel kıyafetler giyme üzerinde açıklamalarda bulunulmuştur. Biz de bu üç temel unsur değerlendirileceğiz.

2. 2. 1. Kadının Koku Sürünmesi

Koku sürünmek çok temel bir kişisel bakım uygulamasıdır. Gerçek anlamda üzüntü duyan kişi kendisine özen gösterecek ruh haline sahip değildir. Yas dönemi ise kadının gerçek anlamda üzüntü duymasa bile üzüntülüymüş imajı vermesi gereken bir dönemdir. Bu sebeple bahsi geçen dönemde koku sürünmek yasaklanmıştır.

Serahsî ve Kâsânî vefat iddetinde süslenmenin ve koku sürmenin yasak olmasına Ümmü Habibe'nin daha önce bahsi geçen Hz. Peygamber'den duyarak babası Ebû Süfyan'ın vefatı üzerine aktardığı sözleri delil olarak getirirler.³⁵

Kâsânî, kına yakarak süslenmenin yasak oluşu konusunda delil olarak şu rivayetleri de zikreder: Ümmü Seleme'nin Hz. Peygamber'den (s.a.s) rivayet ettiğine göre: “İddet bekleyen kadın kına yakmaktan men edilmiştir.”³⁶ Başka bir rivayette ise “Kına kokudur.”³⁷ buyurduğu aktarılır. Bu da iddet süresince koku sürmekten kaçınmanın vacip olduğuna delalet eder.³⁸

34 Serahsî, *Mabsût*, 6: 59.

35 Serahsî, *Mabsût*, 6: 58; Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 535; bk. 6. dipnot.

36 İbn Hibbân, *Sahîh*, 10: 144.

37 Zeylâi, *Nasbu'r-Râye*, 3: 124.

38 Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 534.

2.2.2. Kadının Makyaj Yapması

Göze sürme çekmek Araplarda çok yaygın bir uygulamaydı. Hatta sürme erkeklerin bile zaman zaman kullandığı bir kişisel bakım unsuru olarak kabul ediliyordu. Buna binaen sürmeye kıyasla süslenme anlamı taşıyan tüm uygulamalar yas döneminde sürme kullanmanın hükmüne tâbidir diyebiliriz. Sürme kullanmanın yasak olmasının delili ise şu olaydır: Kocasını ölen bir kadın sürme çekmek için Resûlullah'dan (s.a.s) izin istemeye gelince Resûlullah (s.a.s.) kadına izin verdi. Kadın dönüp giderken kapıya vardığında O'nu geri çağırdı ve şöyle buyurdu “*Sizden biriniz cahiliye döneminde kocasını öldürdü, en kötü elbisesi içinde bir sene oturur, sonra dışarı çıkar, yanından bir köpek geçerken (yerden) bir deve tezeği (alıp arkaya) atardı. (Bu davranışıyla yas döneminin bittiğini haber verirdi.) Sonuç olarak bu kadın kocasının vefatından sonra dört ay on gün sürmelenemez.*”³⁹ Câhiliye dönemindeki bu uygulamada deve tezeğini alıp arkaya atan kadın bu davranışıyla iddet süresinin bittiği ve artık yeni bir evliliğe hazır olduğu mesajını vermiş olurdu. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) başlangıçta kadının talebinin süslenmek için olmadığını düşündüğü aktarılır. Sonra kadının sürme çekmeyi istemekteki maksadının süslenmek olduğu anlaşılınca kadının iddeti bitmediği için yeni bir evlilik beklentisinde olduğu zannedilmesin diye sürmelenmesini yasaklamıştır.⁴⁰

Duhn, saçı süslemek için kullanılan yağ,⁴¹ kuhl ise gözü süslemek için kullanılan sürmedir.⁴² Bu maddeleri vefat iddeti beklerken süslenmek maksadıyla kullanmak mekruhtur. Zaruret halinde kullanmakta ise bir sakınca yoktur. Yani kadının gözünden şikâyeti varsa sürme kullanmasında, saçından şikâyeti varsa yağ kullanmasında mahzur yoktur.⁴³

Zaruret sınırlarını aşan ve süslenme anlamı taşıyan her türlü kişisel bakımın bu çerçevede değerlendirileceğini söyleyebiliriz. Vefat iddeti bekleyen kadının bu tür davranışlardan kaçınması gerekir.

39 Serahsî, *Mebûsût*, 6: 30; Buhârî, “Talâk”, 46; Müslim, “Talâk”, 9; Ebû Dâvûd, “Talâk”, 43; Tirmizî, “Talâk”, 18; Nesâî, “Talâk”, 63.

40 Serahsî, *Mebûsût*, 6: 59; Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 535.

41 İbn Manzûr, “dhn” md., 17: 17; Zebîdî, “dhn” md., 35: 39; Misk, amber, buhur ve yağın (duhn) karıştırılmasıyla elde edilen gâliye adı verilen karışımı erkeklerin sakallarına kadınların da saçlarına sürdüğü ifade edilmiştir. Fatmatüz Zehra Kamacı, *Hız. Peygamber Devrinde Kadınların Süslenmesi*, (İstanbul: İnkılâb Yayınları, 2012), 71.

42 İbn Manzûr, “khl” md., 16: 103; Zebîdî, “khl” md., 30: 316; Sürme Arap kadınları için önemli bir süslenme malzemesidir. Hz. Âişe Hz. Peygamber'in, gözlerine sürme çekmeyen hanımlarla ilgili düşüncelerinin olumlu olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca bk. Kamacı, *Kadınların Süslenmesi*, 116-118.

43 Serahsî, *Mebûsût*, 6: 59; Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 535.

2. 2. 3. Kadının Güzel Kıyafetler Giymesi

Giyim, kültüre ve maddi duruma göre çeşitlilik gösteren bir unsurdur. Ayrıca giyim konusundaki tercihler en temel amacı olan sığağa ya da soğuğa karşı korumak ya da vücudu örtmek gibi tercih sebeplerinin dışında toplumsal anlamlar taşır. Müslüman kadının giyiminde ise riayet edilmesi gereken özel kurallar vardır. Konumuzla ilgili olarak kocası vefat eden kadının iddet döneminde tercih ettiği kıyafetler süslenildiği izlenimi verecek her türlü ayrıntıdan uzak olmalıdır.

Âlimler de bu konuyla ilgili olarak özellikle yaşadıkları dönemde süslenme unsuru olarak kabul edilen altın, gümüş takılar ve ipekli kumaşlar üzerinden kadının süslenmesini değerlendirmişlerdir. Kâsânî ve Serahsî'nin Ebû Yûsuf'un görüşü olarak aktardığı hükme göre vefat iddeti bekleyen kadının altın ve gümüş takılar takmasında, ipekli veya kırmızı elbiseler giymesinde sakınca yoktur. Buna göre kadın: altını, gümüşü ve ipeği süslenmek için giymez. Çünkü bunlar süslenmek için de giyilir ihtiyaç ve düzen için de giyilir. Burada maksada itibar edilir. Süslenme maksadıyla olursa caiz olmaz, mekruh olur.⁴⁴ Buna göre altın takmak ve ipekli elbiseler giymek bile kullanıldığı çevreye göre süslenme unsuru olarak kabul edilmeyebiliyor. Örfün de önemli bir etkisinin olduğunu anladığımız kadının giyim tercihinde yas tutma dönemi için standart bir uygulamadan bahsedilemeyeceği anlaşılıyor.

Bütün bu açıklamalara binaen bir sonraki bölümde ele alınacağı üzere kadının iddet müddetini evinde geçirmesi gerektiği bilgisinden hareketle âlimlerin kadının süslenme yasağına, zaten çıkması yasak olan ev içinde uygulanacak bir kural şeklinde yaklaşıtlarını kabul etmemiz gerekiyor. Zaruret durumunda ya da ihtiyaçlarını karşılamak için evden çıktığı zaman süslenmekten uzak durmasından bahsettiklerini varsayacak olursak kadının iddet döneminde olmadığı zamanlarda dışarıya çıkarken kırmızılı, ipekli kıyafetler ya da altından yapılmış süs eşyalarını kullanmasının meşruiyeti gibi başka bir konu gündeme geliyor.

Kadının vefat iddetinde süslenmekten kaçınma zorunluluğu konusunda ittifak vardır. Ancak süslenmekten maksadın ne olduğu konusu tartışmalıdır. Âlimlerin değerlendirmelerinden süslenme algısının toplumdan topluma değişebileceği sonucuna varıyoruz. Buna göre her kadın yaşadığı çevreye göre hangi davranışının haddi aşan süslenme anlamı taşıyabileceği ya da toplum tarafından yadırganabileceğini kanaatine göre sınırlarını belirlemelidir diyebiliriz. Özetle bahsi geçen durumdaki kadınların kocasının vefatı sebebiyle üzüntülü olmadığı mesajını verecek her türlü davranıştan uzak durması gerekir.

44 Serahsî, *Mebûsât*, 6: 59; Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 535.

Bununla birlikte kadın boyalı elbisesinden başka giyecek bir şey bulamazsa, avret yerlerini örtme zorunluluğundan dolayı süslenme maksadı taşımaksızın var olan kıyafetlerini giymesinde bir sakınca yoktur.⁴⁵

2.3. Evden Çıkması

Vefat iddeti bekleyen kadının iddetini evinde beklemesi gerekir. Konuyla ilgili âyet-i kerîme şu şekildedir: “İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler. Sürelerini bitirince artık kendileri için meşru olanı yapmalarında size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.” (Bakara 2/234) Bu âyet inmeden önce kadınlar -cahiliye döneminden kalma bir adet olarak- evlerinin en kötü yerinde temizliğe dikkat etmeden bakımsız bir şekilde bir yıl bekliyordular. Bir yılı tamamlayınca bazı temsili davranışlarla yas döneminin bitişini ilan ediyorlardı. Bu davranışlardan birisi de hayvan pisliğini alıp atarak artık evden çıkabileceklerini ifade eden davranış idi. Benzer davranış şekilleriyle çevresine yeni bir evliliğe hazır olduğu mesajını veriyordu. Bu durumun anlatıldığı rivayet şu şekildedir: Kocasını ölen bir kadın Hz. Peygamber’e geldi ve O’ndan evinden ayrılmak için izin istedi. Hz. Peygamber’de (s.a.s) buyurdular ki: “Sizden biriniz evin en kötü yerinde bir yıl beklese sonra oradan kendisine sanki hayvan pisliği bulaşmış gibi çıksa dört ay on gün beklemezse (yas tutmazsa) durumu onun gibidir.”⁴⁶ Rivayette Hz. Peygambere gelerek evden çıkmak için izin isteyen kadına izin verilmemiştir. Muhtemelen toplumsal algı sebebiyle vaktinden önce yas dönemini terk etmesi evlilik ihtimaline yol açacağından teklifi kabul görmemiştir.

Bahsi geçen âyetin inmesiyle dört ay on günden sonraki fazlalık nesh edilmiştir. Ancak yas müddetince uyulması gereken kurallar olduğu hal üzere kaldı.⁴⁷ Serahsî, kocasını ölen kadının gündüz vakitlerinde ihtiyaçları için evden çıkabileceğini söylemiştir. Buna delil olarak ise Resûlullah’a gelip kocasının evinden başka yerde iddet beklemek için izin isteyen kadına “İddetin bitene kadar evinde kal”⁴⁸ diye emrettiği rivayeti aktarmıştır. Hz. Peygamber kadının fetva sormak için dışarı çıkmasını yadırgamamıştır.⁴⁹

Diğer bir olayda ise kocasını ölen kadınlar Abdullah b. Mes’ûd’a yalnızlıklarından şikâyetçi olunca İbn Mes’ûd gündüzleri onların birbirlerini ziyaret etmelerine izin

45 Serahsî, *Mebûsût*, 6: 59; Kâsânî, *Bedâi’*, 4: 535.

46 Buhârî, “Talâk”, 47; Müslim, “Talâk”, 9; Tirmizî, “Talâk”, 18; Nesâî, “Talâk”, 55; İbn Mâce, “Talâk”, 34.

47 Kâsânî, *Bedâi’*, 4: 536.

48 Ebû Dâvûd, “Talâk”, 23; Tirmizî, “Talâk”, 23; Nesâî, “Talâk”, 60; İbn Hibbân, *Sahih*, 10: 128.

49 Serahsî, *Mebûsût*, 6: 32.

vererek evlerinden başka yerde gecelemelemlerini söylemiştir.⁵⁰ Bu hükmün gerekçesi olarak da kadının nafaka sağlamak için gündüzleri dışarı çıkma ihtiyacı zikredilmiştir. Boşanmış kadının ise nafakası kocasına aittir. Evden çıkması gerekmez. İbn Semâa'nın İmam Muhammed'den aktardığına göre ise kocası ölen kadın evinden başka yerde gece yarısından az bir süre kalabilir. Çünkü kadına haram olan evinden başka yerde gecelemelemdir ve bu gecelemelemin gecenin tamamını kapsamasıdır.⁵¹ Boşanan veya kocası ölen kadının evi yıkılırsa dilediği yere gidebilir. Çünkü yıkılmış evde ikamet etmek mümkün değildir.⁵²

Vefat iddeti bekleyen kadının gece evinden çıkması yasakken gündüz ihtiyaçları için çıkmasında bir mahzur yoktur. Çünkü o, gündüz çıkarak nafakasını temin eder. Serahsî ve Kâsânî bu konuda aynı görüşe sahiptirler.⁵³

Kadın kocasına ait bir evde otururken kocası öldüğü takdirde eğer bu evden kadına düşen pay kendisine yeterli ise onun iddet süresi içinde kendi payında oturması gerekir. Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre Ümmü Gülsüm kocası Hz. Talha öldürüldüğünde başka bir yere nakledilmiştir. Bu da özür halinde intikalin caiz olduğuna delildir. Eğer vefat iddeti bekleyen kadının kaldığı evin kirası ödeniyorsa bu özür sayılmaz.⁵⁴ Kocanın mirasçılarında mahrem olmayanlar, bu kadınla baş başa olacak şekilde yalnız kalmaz. Şayet kadına düşen pay kendisine yeterli değilse, kocanın mirasçıları kadının orada oturmasına razı oldukları takdirde oturur. Razi olmazlarsa özründen dolayı başka bir eve geçebilir.⁵⁵

Vefat iddetinde evin kira ücreti kadına aittir. Kocanın vefatıyla nikâh bağı sonra ermiş bu sebeple nikâhın gerektirdiği haklar da ortadan kalkmıştır. Böylece kadın vefat eden kocasından nafakayı hak etmediği gibi barınmayı da hak etmez. Ancak kocasından kendisine düşen mirastan ihtiyaçlarını karşılar. Eğer ev sahipleri kadına kira vererek karşılığında oturma imkânı verirler, onun da buna gücü yeterse kadının burada oturması gerekir. Eğer buna gücü yetmiyorsa başka bir eve geçebilir. Çünkü onun bu evde oturmak hakkıdır. Bedelini ödeyerek kalmaya gücü yetirebilirse burada kalması gerekir.⁵⁶

Vefat iddetinde ehl-i kitap kadının evinden başka yerde geceleme hakkı vardır. Çünkü ehl-i kitap kadın dinin emirleriyle yükümlü değildir. İmam Muhammed buna işaret ederek "Ondaki şirk, iddet sırasında evden çıkmaktan daha büyük günahdır." demiştir.⁵⁷

50 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 32.

51 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 33.

52 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 36.

53 Serahsî, *Mebûsüt*, 5: 203; 6: 33; Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 526.

54 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 36; Kâsânî, *Bedâi'*, 4: 528.

55 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 34.

56 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 33.

57 Serahsî, *Mebûsüt*, 6: 33.

Serahsî'nin İmam Muhammed'den aktardığı görüşe göre iddet bekleyen kadının mahremi ile birlikte ya da mahremi olmaksızın haccetmesi veya yolculuğa çıkması uygun değildir. Buna delil olarak ise Hz. Ömer'in, kocası öldükten sonra haccetmek için yola çıkmış bir kadını Zülhuleyfe'den geri çevirdiği olay nakledilir. Bu olay iddet bekleyen kadına haccın ve yolculuğun yasak olduğuna delildir.⁵⁸ Hac yolculuğuna çıkan kadın kocasının vefat ettiğini öğrendiğinde seferilik mesafesini henüz aşmamışsa iddetini geçirmek için evine geri döner. Evine döndüğünde ise iddetine baştan başlamaz kalan kısmı tamamlar. Sefer mesafesini geçmiş ise yolcuğuna devam eder. Çünkü o kadar mesafeyi geri dönmesinde meşakkat ortaya çıkar. Böyle olmakla birlikte dönüp iddetini evinde beklemesi daha uygundur.⁵⁹

Vefat iddeti bekleyen kadının bu süreyi evinde geçirmesi gerektiği ancak zaruret halinde ya da nafakasını temin etmesi gerektiği takdirde gece aynı eve dönmek koşuluyla dışarı çıkmasında bir sakınca olmadığı anlaşılıyor.

Sonuç

Nikâh bağı kadın ve erkeğe haklar ve sorumluluklar alanı açar. Kocasını vefat eden kadının sona eren evliliğine hürmeten bazı sorumlulukları ise devam eder. Bu araştırmamızda kocasını vefat eden kadının *ihdâd* adı verilen özel süreçte riayet etmesi gereken kuralları Serahsî'nin ve Kâsânî'nin eserleri bağlamında değerlendirdik. Kocasını ölen kadınların yas tutması, tarihi çok eski zamanlara kadar uzanan bir uygulamadır. Cahiliye dönemine baktığımızda ise yas süresinin uzunluğu ve yas süresince uyulması gereken kurallar noktasında aşırıya gidildiğini gördük. İslâmiyetle birlikte bu şekilde haddi aşan uygulamalara sınırlamalar getirilmiştir. Toplumsal beklentiye ve insânî yaşantıya uygun şekilde yeni sınırlar çizilmiştir. Kocasını vefat eden kadının yas tutmasının gerekliliği hakkında âlimler ittifak etmişlerdir. Ancak yas tutma hükümlerinin ve hikmetlerinin ayrıntıları hakkında bazı görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır. Bazı âlimler kadının vefat iddetinde süslenmesinin yasak olmasını, nikâh bağının kopmasıyla kadının elinden giden nimetlerden dolayı üzüntü duymasına bağlamışlardır. Genel olarak vefat iddetinde kurallara uygun davranmanın alt yapısının toplumsal algıya göre şekillendiğini görüyoruz. Buna göre vefat iddeti bekleyen kadının süslenmesinin yasak olmasının maksadı; üzüntülü gözükerek kocasının hatırasına ve eski evliliğine saygı anlamı içerirken bu süreçte yeni bir evlilik beklentisinde olduğu mesajını vermekten de uzak durmayı içerir. Ayrıca kadının bu dönemde üzüntülü değilse bile topluma karşı üzüntülü görünmesi gerekir. Vefat iddeti hükümlerine uygun olarak yas tutmayan kadın için bir yaptırım söz konusu değildir. Hükümleri bildiği halde riayet etmiyorsa günah işlediği kabul edilir.

58 Serahsî, *Mebûat*, 6: 36.

59 *el-Mevsûatü'l-Fihhiyye*, "İhdâd" md., 2: 112.

Kaynakça

- Kur'an-ı Kerim Meâli. Diyanet Kuran Portalı.
- Abbâdî el-Mısrî, Şihâbüddîn Ahmed b. Kâsım es-Sebbâğ - Abdülhamîd eş-Şirvânî. Havâşî ala Tuhfetü'l-muhtâc bi-Şerhi'l-Min hâc. b.y.: Matbaat-ü Mustafa Muhammed, ts.
- Baktır, Mustafa. "İhdâd". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 21: 530-532. Ankara: TDV Yayınları, 2000.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. Hükûk-ı İslâmiyye ve İstilâhât-ı Fikhiyye Kâmusu. İstanbul: Sarmaşık/Bilmen Yayınevi, ts.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî. Sahîhü'l-Buhârî. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2004.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî. Ahkâmü'l-Kur'ân. thk. Muhammed Sâdık Kamhâvî. Beyrut: Dâru'l-İhyâ el-Kütü bü'l-Arabiyye, 1992.
- Çağrıçı, Mustafa. "Matem". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 28: 128-129. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. Sünen-i Ebû Dâvûd. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1999.
- Fîrûzâbâdî. Kâmûsu'l-Muhîd. Trc. Mütercim Âsım Efendi. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Şîrâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Ali b. Yûsuf eş-Şîrâzî. el-Mühezzeb. thk. Muhammed Zuhaylî. 1. Baskı. Beyrut: Dâru'Şâmiyye, 1996.
- Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb el-Kâhîrî. Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'âni elfâzi'l-Minhâc. Kahire: el-Mektebü't-tevfikiyye, ts.
- İbn Hibbân, Emir Alaeddin Ali b. Balabanel-Fârisî. el-İhsân fî takribi Sahîh-i İbn Hibbân, thk. Şuayb el-Arnâvut. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1997.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni. Sünen-i İbn Mâce, Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1998.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. Lisânü'l-Arab. Kuveyt: Dâru'n-Nevâdir, ts.
- Kamacı, Fatmatüz Zehra. Hz.Peygamber Devrinde Kadınların Süslenmesi. İstanbul: İnkılab Yayınları, 2012.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. Bedâi'ü's-sanâi' fî tertibi'ş-şerai'. thk. Muhammed Tamir. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2005.
- Mevsûatü'l-Fikhiyye. Vezâretü'l-evkâf ve'ş-şu'ni'l-İslâmiyye. 2. Baskı. Kuveyt: 1404/1983.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. Sahîh-i Müslim bi'Şerhi el-İmâm Muhyiddin en-Nevevî Müsemma el-Minhâc. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2005.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali. Sünen-i Nesâî bi'Şerhi'l-İmameyn es-Suyûtî ve's-Sindî. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1999.
- Râğûb el-İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufâddal. El-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2005.
- Semerkandî, Ebû Bekr Alâüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed. Tuhfetü'l-Fukahâ'. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1984.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. el-Mebsût. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1989.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezîd). Sünen-ü Tirmizî. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1999.
- Zebîdî, Ebû'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdîrezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî, Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Kâmûs. thk. Mustafa Hicâzî. Kuveyt: Vizâretü'l-İrşâd ve'l-Enba, 2001.
- Zeylâî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Muhammed. Naşbü'r-râye li-tahrici ehâdîşi'l-Hidâye. b.y.: el-Mek tebetü'l-İslâmiyye, 1973.

